

**KORPORATIV MOLIYANING NAZARIY VA HUQUQIY
ASOSLARI**

Abdujalilov Ahrorxon

Qudratov Rahimjon

Termiz davlat universiteti

Iqtisodiyot fakulteti

Moliya va moliyaviy texnologiyalar yoʻnalishi

3-kurs talabalari

Annotatsiya: Korporativ moliya zamonaviy iqtisodiyotda muhim oʻringa ega boʻlgan, korxona va kompaniyalarning moliyaviy faoliyatini oʻrganadigan fan sohasidir. Uning negizida korporatsiyalarning moliyaviy resurslarini boshqarish, optimallashtirish va samarali taqsimlash masalalari yotadi. Korporativ moliya, ayni paytda, biznes qarorlarining moliyaviy natijalarini tahlil qilish, risklarni baholash va minimallashtirish, investitsiyalarni jalb qilish va moliyaviy barqarorlikka erishish mexanizmlarini oʻz ichiga oladi. Korporativ moliya asoslari, birinchi navbatda, moliyaviy boshqaruv tamoyillari, kapital tuzilmasi, moliyalashtirish manbalari, dividend siyosati va korporativ boshqaruv meʼyorlarini oʻz ichiga oladi. Bu asoslar kompaniya yoki korporatsiya faoliyatida strategik qarorlarni qabul qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit soʻzlar: korporativ moliya, nazariy asoslar, huquqiy asoslar, moliyaviy boshqaruv, kapital tuzilmasi, dividend siyosati, normativ-huquqiy hujjatlar, moliyaviy barqarorlik.

Korporativ moliyaning asosiy vazifalari, kompaniya oldida turgan moliyaviy maqsadlarga erishish uchun resurslarni toʻgʻri boshqarishdan iborat. Korporativ moliya fani orqali kompaniyaning moliyaviy holati, kapitalga ehtiyoj, moliyalashtirish manbalari hamda mablagʻlarning samarali

taqsimlanishi o'rganiladi. Kompaniyalarda moliyaviy menejmentning asosiy elementi bu – korporativ byudjetni ishlab chiqish, moliyaviy hisobotlarni tahlil qilish, kapitalni jalb etish, va kapital xarajatlarini samarali rejalashtirishdir. Korporativ moliyaning nazariy asoslarini o'rganish, turli iqtisodiy modellarga tayanadi, ular sirasiga kapital tuzilmasi nazariyalari, dividend siyosati nazariyalari, agentlik nazariyasi va moliyaviy risklarning nazariyalari kiradi. Kapital tuzilmasi nazariyasi korporatsiyaning o'z faoliyatini qaysi nisbatda o'z mablag'lari va qarz mablag'lari hisobiga olib borishini belgilash masalasini o'rganadi. Dividend siyosati nazariyalari korporatsiyalarda foydaning qay tarzda taqsimlanishi va firmaning umumiy bahosiga ta'siri bo'yicha ilmiy asoslanadi. Agentlik nazariyasi, korporativ boshqaruv jarayonida yuzaga keluvchi manfaatlar to'qnashuvi va ularni bartaraf etish mexanizmlarini o'rganadi. Korporativ moliyaning huquqiy asoslari kompaniya faoliyatiga oid normativ-huquqiy hujjatlar va qonunchilik bilan chambarchas bog'liqdir. Korporatsiyalarning moliyaviy faoliyati, O'zbekiston Respublikasining "Korporativ boshqaruv to'g'risida"gi Qonuni, "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlari to'g'risida"gi Qonuni, shuningdek boshqa normativ-huquqiy hujjatlar asosida amalga oshiriladi. Huquqiy asoslar korporatsiyaning tuzilishi, faoliyat yuritishi, aksiyadorlar o'rtasidagi aloqalar, moliyaviy hisobotlarning to'g'ri va shaffof yuritilishi, shuningdek, moliyaviy javobgarlik va monitoring kabi muhim jihatlarni qamrab oladi. Moliyaviy boshqaruvning huquqiy asoslari, birinchidan, korporatsiya manfaatdor tomonlarining, ya'ni aksiyadorlar, investorlar, kreditorlar va boshqalarining manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan. Korporativ tovlamachilik, moliyaviy firibgarlik, pul yuvish va boshqa noqonuniy moliyaviy harakatlarning oldini olish uchun mazkur sohada samarali huquqiy mexanizmlar joriy etilgan [1].

Korporativ moliyada eng muhim tamoyillardan biri bu – ochiqlik va shaffoflikdir. Kompaniyaning moliyaviy faoliyati haqida muntazam va ishonchli axborot taqdim etilishi aksiyadorlar va boshqa manfaatdor

tomonlarning ishonchini oshiradi. Aynan shuning uchun ham zamonaviy korporatsiyalarda moliyaviy hisobotlar xalqaro standartlarga muvofiq shakllantiriladi va jamoatchilikka ochiq e'lon qilinadi. Huquqiy asoslarning yana bir muhim jihati – moliyaviy masalalarda javobgarlik va monitoring tizimining samarali yo'lga qo'yilishi bilan bog'liq. Har bir korporatsiya ichki audit, moliyaviy nazorat, risklarni boshqarish va axborot xavfsizligi masalalarida o'zining mustahkam qonunchilik asosiga ega bo'lishi lozim. Moliyaviy menejment jarayoni korporativ moliyaning asosiy yo'nalishlaridan hisoblanadi. Moliyaviy boshqaruv, kompaniyaning moliyaviy salohiyatini oshirish, kapitalning harakatini tartibga solish, foyda olish va risklarni kamaytirishga qaratilgan. Zamonaviy korporativ moliyada kapital bozori, moliyaviy vositachilar, banklar va boshqa moliya institutlari ishtirokida korporatsiyalarning iqtisodiy hayoti shakllanadi. Moliyaviy muammolar, qarz va kredit munosabatlari, investitsion strategiyalar va sof foyda olish kabi masalalar ham korporativ moliyaning doirasiga kiradi [2].

Korporativ moliya nazariy jihatdan moliya bozorining samaradorligi, raqobatbardoshlik, risk darajasini baholash kabi masalalarni ham o'z ichiga oladi. Bu sohada haqiqiy vaqtda ma'lumotlarni tahlil qilish, moliyaviy strategiyani shakllantirish va amalga oshirish, kapital oqimini optimallashtirish va foyda olish uchun yangi imkoniyatlarni izlash asosiy maqsad bo'lib xizmat qiladi. Kapital kiritish, emissiya, birja bozorida aksiyalarning aylanmasi, korporativ obligatsiyalar chiqarish va boshqa moliyaviy operatsiyalar bugungi kundagi korporativ moliyaning faoliyatini belgilab beradi. Korporativ moliyaning muhim tarkibiy qismlaridan biri bu – investitsion faoliyatdir. Kompaniyadagi investitsiya jarayoni, kapitalni jalb etish va uni samarali yo'naltirish orqali qo'shimcha iqtisodiy qiymat yaratishga qaratilgan. Investitsiyalarning turli manbalari mavjud: aksiyadorlik kapitali, obligatsiyalar chiqarish, bank kreditlari, xalqaro moliyaviy institutlar sarmoyasi va boshqalar. Investitsiyaviy qarorlarni qabul qilishda korporativ menejment foyda va risk

darajasini, investitsiya loyihalarining o'zini oqlash muddatini va kassalik oqimlarini batafsil tahlil qiladi. Shu tarzda, kompaniya moliyaviy barqarorlikka erishadi va raqobatga bardoshli faoliyat yuritadi [3].

Korporativ moliyada dividend siyosati ham alohida o'rin tutadi. Dividend siyosati kompaniya foydasining aksiyadorlarga taqsimlanish me'yorlarini belgilaydi. Bunda kompaniya maksimal foyda olish va aksiyadorlarning manfaatini bir vaqtning o'zida muvofiqlashtirishga harakat qiladi. Dividend siyosatini shakllantirishda kompaniyaning moliyaviy holati, rivojlanish strategiyasi, mavjud qonunchilik va boshqa ichki-yangi muhit omillari e'tiborga olinadi. Korporativ boshqaruvda dividend to'lash tartibi, aksiyadorlarning huquq va majburiyatlari, ularning moliyaviy manfaatlarini himoya qilish muhim ahamiyatga ega. Korporativ moliyaning huquqiy asoslari, yuqorida qayd etilganidek, moliyaviy resurslarni boshqarishda shaffoflik, hisobdorlik, qonuniylik va mas'uliyat kabi tamoyillarni mustahkamlaydi. Shu bilan birga, mavjud qonunchilik korporativ boshqaruvda moliyaviy intizomni ta'minlaydi, manfaatdor tomonlarning huquqlarini kafolatlaydi va korporatsiyalarning iqtisodiy rivojlanishini rag'batlantiradi. Korporativ moliya nazariyasining asosiy bilimlari biznes maktablari, iqtisodiyot fakultetlari va maxsus o'quv kurslarida keng o'rgatiladi va doimiy ravishda takomillashtiriladi [4].

Korporativ moliya sohasida davlat tomonidan tartibga solish, doimiy monitoring va nazorat mexanizmlarining amal qilishi zamonaviy kompaniya va korporatsiyalarning barqaror faoliyatini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Huquqiy asoslarning rivojlanib borishi, xalqaro moliyaviy institutlar tajribasidan samarali foydalanish va milliy qonunchilikni takomillashtirish orqali korporativ moliyaning bugungi kundagi roli tobora ortib bormoqda. Shu tomonidan qaralganda, korporativ moliya nafaqat iqtisodiy foyda olish, balki mamlakat iqtisodiyotining barqarorligi va taraqqiyotida beqiyos ahamiyat kasb etadi [5].

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, korporativ moliyaning nazariy asoslari kompaniya va korporatsiyalarning moliyaviy resurslarini optimal boshqarish, barqaror rivojlanish strategiyasini shakllantirish va risklarni minimallashtirish vazifalarini hammabop tarzda hal etadi. Huquqiy asoslar esa korporativ moliyaning to‘g‘ri va samarali yuritilishi uchun zarur bo‘lgan normativ-huquqiy muhitni yaratadi. Korporativ moliyani chuqur o‘rganish orqali kompaniya va korporatsiyalar moliyaviy barqarorlikka erishadi, ochiqlik va hisobdorlik tizimini joriy etadi, aksiyadorlarning huquqlari to‘liq himoya etiladi va iqtisodiy rivojlanish samaradorligi oshadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hamdamov A.A. — “Korporativ moliya va investitsiyalar”, Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
2. Shodmonov S.Sh. — “Moliyaviy menejment asoslari”, Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2018.
3. Mullaxanova N. — “Korporativ moliya nazariyasi”, Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
4. Elmurodov I.N. — “Korporativ boshqaruvning huquqiy asoslari”, Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019.
5. Toshmurodov D.S. — “Moliyaviy boshqaruv va korporativ moliya”, Toshkent: Muharrir, 2022.
6. Kenjaev B.K., Muxammadiev S.A. — “Tadbirkorlik va biznes asoslari”, Toshkent: Iqtisodiyot, 2017.
7. To‘rayev A.A. — “Iqtisodiyot asoslari”, Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.